

ОСОБИСТІСНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРАЦІВНИКІВ МНС – ПРЕДСТАВНИКІВ ПРОФЕСІЙНИХ ДИНАСТІЙ

Праця працівників МНС відноситься до категорії складної й небезпечної для життя і здоров'я. Її специфіка визначається роботою в несприятливих санітарно-гігієнічних умовах, високим рівнем нервово-психічного напруження, значним фізичним навантаженням, порушеннями сну, постійною готовністю - протягом добових чергувань - до виконання бойових дій в екстремальних умовах. Забезпечення внутрішньої готовності зумовлює зростання емоційного напруження, яке допомагає мобілізувати психофізіологічні функції організму. Перебування в стані постійної бойової готовності й виконання протягом добового чергування робіт згідно з розпорядком дня призводить до накопичення стомлення. Саме ці чинники впливають на професійну діяльність працівників МНС та залежать від особистісних особливостей людини. Тому у своїй роботі ми визначили завданням вивчення особистісних особливостей працівників МНС – представників професійних династій та їх вплив на професійну діяльність.

У книзі "Психологія особи" А.А. Бодальов пише, що, маючи справу з особою людини, ми зазвичай виділяємо дві групи психічних утворень: ті, які виступають як спонукачі її поведінки, і ті, які складають виконавчий компонент у психічній регуляції цієї поведінки.

Спонукачі поведінки – це стосунки людини з різними сторонами дійсності, в яку вона включена, що проявляються у формі потреб, інтересів, схильностей.

Виконавчий компонент – її здібності, тобто ті властивості особи, які є умовами успішного виконання особою різних видів діяльності.

Досліджуючи зв'язки між відношенням і поведінкою особи, слід пам'ятати, що в різних людей стосунки, схожі за своїм змістом, зазвичай виражаються в діях і вчинках, відмічених індивідуальною манерою поведінки, що виробилася в особи в процесі її розвитку. Тому особа завжди характеризується не тільки тим, *ЩО* вона робить, але й тим, *ЯК* це вона робить.

Особа визначається не тільки стосунками, що виступають спонукачами її поведінки, але й здібностями, умовами успішного виконання особою різних видів діяльності.

Стосунки особи несуть на собі відбиток історичної епохи, в якій живе особа; її здібності так само мають суспільно-історичне походження. Формуючись у діяльності, предмет і характер якої з розвитком суспільства змінюються, здібності людей теж зазнають змін. Стосунки людини і здібності в її особі невідокремлені один від одного.

Метою нашого дослідження є вивчення особистісних особливостей працівників МНС - представників професійних династій.

Для виявлення особливостей особи працівників МНС і представників професійних династій у нашому дослідженні, була використана методика багатофакторного дослідження особи Р.Б.Кеттела, були отримані результати, представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Прояв інтелектуальних особливостей у працівників МНС і представників професійних династій (бали)

Чинники	Працівники МНС	Представники династій
У	5,0±1,36	6,9±2,47
М	3,6±2,06	4,5±1,79
Q1	5,6±2,41	6,5±1,64

Як видно з таблиці, по чиннику Q1 як працівники МНС, так і представники професійних династій мають середні показники. Це говорить про деякий радикалізм і критичність, легкість при зміні точки зору й ухваленні нових ідей. Але, серед представників професійних династій спостерігається тенденція до збільшення показника по даному чиннику до 6,5, тобто вони є радикальнішими і скептично настроєними, більш схильні до змін і ухвалення нововведень, на відміну від працівників МНС, в яких показник по цьому чиннику склав 5,6. тобто можна сказати, що працівники МНС характеризуються більшою консервативністю, підозрілістю до нових людей та ідей, схильні до моралізації й моралей.

Серед представників професійних династій спостерігається тенденція до збільшення за показниками по чиннику В 6,9, що вказує на те, що представники професійних династій мають достатньо високий рівень інтелектуального розвитку, абстрактне і логічне мислення. У працівників МНС спостерігаються середні показники за даною шкалою 5,0, що говорить про конкретність і деяку ригідність мислення, про схильність до більш інтуїтивного, а не логічного обґрунтування рішень.

По чиннику М як у працівників МНС, так і в представників професійних династій спостерігаються середні показники 3,6 і 4,5 відповідно, що характеризує їх як урівноважених, відповідальних осіб, вони схильні швидко вирішувати практичні питання, уникають всього незвичайного, дотримуються загальноприйнятим нормам, керуються об'єктивною реальністю, чесні, добросовісні.

Таким чином, працівники МНС і представники професійних династій мають деякі відмінності в інтелектуальній сфері. Так представникам професійних династій властивіші, ніж працівникам МНС, такі особливості як: радикалізм, скептицизм, легкість ухвалення нової інформації, критичне, абстрактне і логічне мислення, більш розвинене почуття відповідальності, стійкіші моральні і загальнолюдські принципи, розвинений самоконтроль.

При дослідженні комунікативних особливостей у працівників МНС і представників професійних династій нами були отримані результати, наведені в таблиці 2.

Таблиця 2

Прояв комунікативних особливостей у працівників МНС і представників професійних династій (бали)

Чинники	Працівники МНС	Представники династій
---------	----------------	-----------------------

A	9,3±3,14	8,3±3,00
E	5,1±1,1	9,2±3,5**
F	4,7±1,23	5,6±2,4
H	5,2±3,27	8,4±2,49*
L	7,1±1,28**	3,3±1,47
N	6,5±2,86	6,1±2,8
Q2	8,3±2,51	7,6±1,29

Примітка: * - $p \leq 0,05$, ** - $p \leq 0,01$

З таблиці видно, що і працівники МНС і представники професійних династій мають досить високі показники по чиннику А, що говорить про те, що такі люди добродушні, готові до співдружності, уважні до людей, товариські. Люди, в яких показник по даному чиннику є високим, прагнуть працювати з людьми і легко включаються в спілкування.

По чиннику Е, який указує на потребу в домінуванні, владі, незалежності, представники професійних династій мають досить високий показник 9,2. Що характеризує їх як агресивних, сміливих, напористих, самовпевнених, незалежних, таких, що бажають прояву самостійності в усьому. У свою чергу, показник за цією шкалою у працівників МНС склав 5,1, можна сказати, що працівники МНС більш схильні уступати, йти на компроміси, у конфліктах не є такими категоричними, вони тактовні і дипломатичні.

Щодо чинника F, можна сказати, що й у працівників МНС і в представників професійних династій показники мають середнє значення 4,7 і 5,6, істотних відмінностей виявлено не було. Тобто дві групи опитаних можна охарактеризувати як життєрадісних, веселих, імпульсних, рухомих, енергійних, балакучих, відвертих, експресивних, для них є значущими соціальні контакти, вони ширі й емоційні в стосунках.

По чиннику Н у працівників професійних династій спостерігається тенденція до збільшення 8,4, на відміну від працівників МНС 5,2. Що дозволяє говорити про те, що представники професійних династій є заповзятливішими, стресостійкими, вони більш товариські, більшою мірою схильні до ризику і гострих відчуттів. Вони не відчувають труднощів у спілкуванні, схильні багато й активно спілкуватися. Отримані середні показники за даною шкалою в працівників, також указують на високі комунікативні здібності, але вони є менш вираженими.

Найбільш виражені відмінності особових якостей між представниками професійних династій і працівниками МНС спостерігаються по чиннику L, який відповідає за емоційне ставлення до людей, за сприйняття інших людей. По цьому чиннику працівники МНС мають середні показники 7,1, що говорить про завищену зарозумілість, зайву підозрілість, заздрісність, інтереси такої людини обернені на саму себе, вона обережна у своїх вчинках. Представники професійних династій мають за даною шкалою низькі показники 3,3, спостерігається тенденція до зниження даного показника. Це говорить про адекватне самосприйняття, така людина характеризується відвертістю, довірливістю, доброзичливістю по відношенню до інших людей, терпимістю, така людина легко ладає з людьми і добре працює в колективі.

Стосовно чинника N істотних відмінностей не виявлено. По цьому чиннику у двох групах однакові середні показники 6,5 і 6,1. Що дозволяє охарактеризувати, і працівників МНС і представників династій як проникливих, хитрих, обачливих, розумних, честолюбних, емоційно витриманих і тактовних в спілкуванні.

По чиннику Q2 представники досліджуваних нами груп так само мають середні показники 8,3 і 7,6, але спостерігається тенденція до збільшення даного показника. Так представники обох груп характеризуються незалежністю, самостійністю в діях, самостійністю в ухваленні рішень, завжди йдуть ними ж вибраним шляхом, маючи свою власну думку, вони не прагнуть її нав'язувати іншим.

Таким чином, у комунікативній сфері представники професійних династій проявляють себе як владні, самостійні, незалежні, як стресостійкі, рішучі, вони більш комунікабельні, швидше йдуть на контакт з людьми, вони менш хитрі і обачливі у своїй поведінці.

Щодо вираженості емоційно-вольових якостей у працівників МНС і представників професійних династій отримані нами дані в ході дослідження наведені в таблиці 3.

Як видно з таблиці, найбільш вираженим у представників професійних династій є чинник G 9,2, що говорить про сильний характер, самоконтроль, урівноваженість, відповідальність, напористість, рішучість, відчуття відповідальності, стійкість, дотримання моральних стандартів і правил, наполегливість у досягненні цілей. Працівники МНС за цим чинником мають показник 7,6, спостерігається тенденція до збільшення за шкалою, тобто для них характерна стійкість моральних принципів і відчуття відповідальності, але вони є менш вираженими, ніж у представників професійних династій.

Таблиця 3

Прояв емоційно-вольових особливостей у працівників МНС і представників професійних династій (бали)

Чинники	Працівники МНС	Представники династій
G	7,6±1,29	9,2±2,89*
C	5,7±1,08	8,4±2,49**
I	7,5±1,73	7,1±1,28
O	5,4±1,64	5,5±1,55
Q3	6,5±2,86	7,3±2,87
Q4	4,2±0,91	8,3±2,51**

Примітка: * - $p \leq 0,05$, ** - $p \leq 0,01$

Далі відмінності спостерігаються за шкалою С, інтерпретація якої вказує на емоційну зрілість особи. Представники професійних династій мають достатньо високі 8,4 показники за цим чинником, що говорить про те, що вони є емоційно стійкими, емоційно зрілими, упевненими в собі, постійні у своїх планах, реально оцінюють обстановку, управляють ситуацією. Тоді як у працівників МНС за цим чинником спостерігаються середні (5,7) показники. Що характеризує їх як слабких, емоційно нестійких і схильних до зміни настроїв.

За шкалою I обидві групи мають середні показники. Працівники МНС - 7,5, представники професійних династій - 7,1. Що характеризує їх як людей м'якосердих, чутливих, надобережних, здатних до емпатії, співчуття, співпереживання, розуміння, вони добрі, м'які, терпимі до себе і до довколишніх, схильні до романтизму, мрійливі, схильні до художнього сприйняття світу, у поведінці трохи стурбовані.

Щодо чинника Q представники двох груп мають однакові середні показники - 5,4 і 5,5, що характеризує їх як людей енергійних, небоязливих, безтурботних, спокійних, веселих, життєрадісних, самовпевнених у своїх справах і їм властивий інтерес до життя.

По чиннику Q3 представники досліджуваних нами груп так само мають середні показники. Працівники МНС - 6,5, а в представників професійних династій спостерігається тенденція до збільшення цього показника до 7,3. Що говорить про високий самоконтроль, про точність у справах, контроль своєї поведінки й емоцій, про цілеспрямованість. Вони завжди діють сплановано, оскільки завжди мають чіткий план, доводять почату справу до кінця.

За шкалою Q4 працівники МНС мають низькі показники 4,2, що говорить про низьку его-спрямованість, тобто

розслабленість, спокій, апатичність, стриманість, низьку мотивацію. У представників професійних династій цей показник склав 8,3, що вказує на високу его-спрямованість, тобто такі люди у своїх діях зібрані, енергійні, вони володіють підвищеною мотивацією, незважаючи на стомлюваність і дратівливість.

Отримані результати свідчать про те, що працівники МНС і представники професійних династій мають середні й високі показники по шкалах.

Що стосується інтелектуальних особливостей представників династій, то тут можна відзначити, що їм у середній мірі властиві такі характеристики як радикалізм, скептицизм, критичність, легкість до сприйняття нової інформації.

Середній рівень абстрактного і логічного мислення, урівноваженість, відповідальність, практичність і сумлінність, терпимість до труднощів, поважність, наявність сталих поглядів, використання у своїй роботі тільки випробуваних часом знань і вмінь, скептичне ставлення до всього нового, в поведінці спостерігається зайва підозрілість – це все характеристики інтелектуальної сфери працівників МНС.

Працівників МНС можна охарактеризувати в комунікативній сфері як відкритих, добросердих, товариських, добродушних, таких, що мають певний круг знайомих для спілкування, але обережних і розсудливих у спілкуванні, вони тактовні, шанобливі при спілкуванні, але при цьому обережні у своїх вчинках і висловлюваннях, часто переживають з приводу свого майбутнього.

У комунікативній сфері працівників МНС і представників професійних династій спостерігаються значущі відмінності по чиннику Е, який вказує на незалежність, владність, самовпевненість і впевненість, – це все характеризує й представників професійних династій.

Відмінності за шкалою Н, дозволяють говорити про розкутість і про готовність представників професійних династій мати справу з новими людьми і обставинами.

Значущі відмінності між працівниками МНС і представниками професійних династій по чиннику L, говорять про те, що представники професійних династій характеризуються відвертістю, довірливістю, доброзичливістю по відношенню до інших людей.

Що стосується емоційно-вольових особливостей працівників МНС, тут можна сказати, що вони характеризуються середньою емоційною стійкістю, мрійливістю, чутливістю, здібністю до співпереживання і розуміння інших людей, при цьому в поведінці вони спокійні, холоднокрівні й упевнені в собі, наполегливі в досягненні поставлених цілей, дотримуються норм і правил поведінки в суспільстві.

Таким чином, в емоційно-вольовій сфері працівників МНС і представників професійних династій істотні відмінності нами були виявлені по чиннику Q4, що дозволяє говорити про вищу мотивацію в представників професійних династій.

Значущі відмінності по чиннику С дозволяють говорити про вищу емоційну стійкість у представників професійних династій, про силу нервової системи.

Відмінності за шкалою G, говорять про високу емоційну дисциплінованість, про відчуття обов'язку, про дотримання моральних стандартів і правил представниками професійних династій.

Таким чином, ми можемо зробити висновки. Існують деякі відмінності між особовими якостями працівників МНС і представниками професійних династій, зокрема в:

- інтелектуальній сфері, – представникам професійних династій більш властиві, ніж працівникам МНС, такі особливості як допитливість, радикалізм, скептицизм, легкість ухвалення нової інформації, критичне, абстрактне і логічне мислення, розвиненіше відчуття відповідальності, стійкіші моральні і загальнолюдські принципи і цінності, розвинений самоконтроль;

- комунікативних якостях, – представників професійних династій, при порівнянні з працівниками МНС, можна сказати, що вони проявляють себе як владні, самостійні, незалежні, як стресостійкі, рішучі, більш комунікабельні, не відчувають труднощів у спілкуванні, швидше йдуть на контакт з людьми, вони менш хитрі й обачливі у своїй поведінці;

- емоційно-вольовій сфері, – представники професійних династій спокійніші, зосереджені, упевнені в собі, емоційно більш захищені, мають високу емоційну стійкість, характеризуються емоційною зрілістю, схильні дотримуватися правил і норм поведінки, мають високий рівень мотивації й адаптивності, емоційно стійкі, емоційно зрілі, упевнені в собі, постійні у своїх планах, реально оцінюють обстановку, управляють ситуацією.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агеев В. С. Психология межгрупповых отношений / В.С. Агеев. – М., 1983.
2. Дубинин Н. П. Генетика поведения. Ответственность / Н.П. Дубинин, И.Н. Карпец, В.Н. Кудрявцев. – Москва, 1982.
3. Подоляк Л. В. Личность и коллектив : психология военного управления / Л.В. Подоляк. – М., 1983.

Подано до редакції 03.04.09

РЕЗЮМЕ

У статті розглянуті особистісні особливості працівників МНС – представників професійних династій та їх вплив на професійну діяльність. Проведене дослідження та виявлені відмінності між групами працівників МНС та представниками професійних династій в інтелектуальній сфері, комунікативній, емоційно-вольовій сфері.

Ключові слова: особистісні особливості, професійні династії, групи працівників МНС.

О.В. Шаталова **ЛИЧНОСТНЫЕ ОСОБЕННОСТИ РАБОТНИКОВ МЧС - ПРЕДСТАВИТЕЛЕЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ДИНАСТИЙ**

РЕЗЮМЕ

В статье рассмотрены личностные особенности работников МЧС-представителей профессиональных династий и их влияние на профессиональную деятельность. Проведено исследование и выявлены различия между группами работников МЧС и представителями профессиональных династий в интеллектуальной сфере, коммуникативной, эмоционально-волевой сфере.

Ключевые слова: личностные особенности, профессиональные династии, группы работников МЧС.

О. V. Shatalova **PERSONAL FEATURES OF EMPLOYEES OF THE MINISTRY OF EMERGENCY MEASURES – REPRESENTATIVES OF PROFESSIONAL DYNASTIES**

SUMMARY

The article considered personal features of employees of the Ministry of Emergency Measures- representatives of professional dynasties, and their influence on professional activity. The author describes the conducted research and ascertains some differences between groups of employees of the Ministry of Emergency Measures and representatives of professional dynasties in intellectual, communicative, emotional and volitional spheres.

Keywords: personal features, professional dynasties, groups of employees of the Ministry of Emergency Measures.

УДК 153.+152.4+32.9